

Kerkenbeleidsplan Hoegaarden

EEN KERKENPLAN, EEN NOODZAAK OF EEN KANS?

Het wijzigende kerklandschap met een dalend aantal kerkgangers, vrijwilligers en pastoraal verantwoordelijken en de samenvoeging van parochies zorgt ervoor dat kerk-zijn in onze maatschappij niet meer vanzelfsprekend is. Hierbij wordt de maatschappelijke gedragenheid in vraag gesteld. Dit weerspiegelt zich ook in de evidente vraag om na te denken over het gebruik van de gebouwen van de eredienst in de toekomst.

Reeds in zijn nota "*Een toekomst voor de Vlaamse Parochiekerk*" van 24 juni 2011 uit minister Bourgeois de wens dat op het lokale niveau in samenspraak tussen kerkelijke en gemeentelijke overheden een toekomstvisie wordt ontwikkeld over de kerken die op het grondgebied van de gemeente gelegen zijn.

Vanaf 1 januari 2025 moeten alle gemeenten, samen met de belanghebbenden, werk maken van een actueel kerkenbeleidsplan. Dat is een verplichting die eind 2022 ingeschreven werd in het Eredienstendecreet van 7 mei 2004 (art. 33/2). 'Actueel' betekent dat het kerkenbeleidsplan niet ouder is dan 6 maanden bij de indiening van het financieel meerjarenplan 2026-2031 van de kerkfabrieken. Ten laatste tegen 1 juni 2025 moet de gemeente en de bisschoppelijke overheid een kerkenbeleidsplan opstellen of een bestaand kerkenbeleidsplan herbevestigen.

Een kerkenbeleidsplan is een belangrijk beleidsdocument voor jouw gemeentebestuur en voor de kerkelijk verantwoordelijken omdat het een gedragen visie en afspraken bevat over de toekomstige functie van alle parochiekerken op het grondgebied van de gemeente.

De datum van 1 juni 2025 is een termijn van orde. Het is mogelijk dat sommige besturen enkele maanden extra nodig hebben om te komen tot een gedragen en kwaliteitsvol kerkenbeleidsplan. Ik heb er alle vertrouwen in dat de gemeentebesturen, de betrokken kerkfabrieken en bisschoppelijke overheden, alles in het werk stellen om tijdig hun kerkenbeleidsplan goedgekeurd te krijgen.

Zowel de gemeenteraad als de bisschop moeten het (herbevestigde) kerkenbeleidsplan officieel goedkeuren of ondertekenen. Een kerkenbeleidsplan vormt mee de basis voor de meerjarenplannen van de rooms- katholieke kerkfabrieken én is een element in de opmaak van de gemeentelijke BBC-meerjarenplannen 2026- 2031.

In de pastorale zone Hoegaarden, die één parochie vormt en de vier voormalige parochies (3 door opslorping geïntegreerd in de fusieparochie Sint-Gorgonius, onmiddellijk daarna hernoemd tot Sint-Catharina) omvat, werd hierover door de Kerkfabriek en het gemeentebestuur nagedacht om te komen tot het voorliggend het gemeentelijk kerkenbeleidsplan.

Dat gebeurde in het kader van het decreet op de erediensten uit 2004 dat sindsdien een vijftal keer gewijzigd werd, meer bepaald ook met het nieuw artikel 33/2, dat bepaalt dat het meerjarenplan (artikel 41) en eventuele wijzigingen ervan gebaseerd zijn op een kerkenbeleidsplan. Dat wil een gedragen langetermijnvisie zijn voor alle parochiekerken op het grondgebied van de gemeente, en moet goedgekeurd en ondertekend worden door het representatief orgaan van de rooms-katholieke eredienst en door het gemeentebestuur.

Om dit beleidsplan te finaliseren worden de kerkgebouwen en de openbare kapel getoetst aan de volgende criteria:

- De identificatie met onder meer:
  - de eigendomssituatie
  - het beschermingsstatuut
- De cultuurhistorische waarde
- De architecturale mogelijkheden met onder meer:
  - de grootte
  - de mogelijkheid tot opdeling
  - de toegankelijkheid
- De bouwfysische toestand
- De situering van het gebouw in zijn omgeving met onder meer:
  - de ligging
  - de aanwezigheid van een kerkhof rondom
  - de bereikbaarheid en parkeerplaatsen
- Het actuele gebruik van het gebouw met onder meer:
  - het actuele gebruik
  - de mogelijke interesse van andere actoren

Op basis van deze voorgaande elementen wordt besloten welke kerken gevaloriseerd worden en welke kerken in de toekomst eventueel voor neven- of herbestemming in aanmerking komen. De verschillende instanties en lokale actoren worden betrokken in het proces. Dit wordt beschreven in de:

- De toekomstige visie op het gebouw

Het voorliggende kerkenbeleidsplan is grotendeels een actualisatie van het vorige plan, dat door de gemeenteraad goedgekeurd werd op 12.09.2017

Dit plan is in zekere zin een momentopname, en dus evolutief. Het veronderstelt bovendien ook het vastleggen van prioriteiten bij de uitvoering ervan.

Voor de gemeente Hoegaarden,

de Algemeen directeur,
Bart Hendrix.

de Burgemeester,
Joris Verbaeten.

Voor de kerkraad van de Kerkfabriek Hoegaarden, Sint-Catharina,

de Secretaris,
Wim Peeters.
Haegeman.

de Voorzitter,
Peter

De door de Bisschop aangestelde afgevaardigde,

E.P. Nepolean James Raj smm, Administrator van de Parochie Hoegaarden, Sint-Catharina,

Definities inzake het gebruik van parochiekerken¹

Valorisatie

Valorisatie heeft betrekking op initiatieven die, met respect voor het normale gebruik van de parochiekerk, de betekenis van het kerkgebouw in al zijn aspecten kunnen versterken en bevorderen (religieuze en culturele, historische en kunsthistorische, architecturale en landschappelijke aspecten). Dit kan bijvoorbeeld een occasioneel en passend gebruik van het kerkgebouw voor kunsthistorische rondleidingen, concerten, voordrachten, conferenties of tijdelijke tentoonstellingen zijn.

Medegebruik

Medegebruik is de terbeschikkingstelling van het kerkgebouw voor religieuze activiteiten van andere katholieke of christelijke geloofsgemeenschappen.

Nevenbestemming

Wanneer een parochiekerk nog wel voor religieuze activiteiten gebruikt wordt, maar te groot is voor de plaatselijke geloofsgemeenschap, kan men een nevenbestemming overwegen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een multifunctioneel gebruik en een gedeeld gebruik.

Multifunctioneel gebruik (nevenbestemming in de tijd)

Multifunctioneel gebruik is een nevenbestemming in de tijd. Het kerkgebouw kan in dit geval occasioneel, buiten de uren van de religieuze activiteiten, voor andere doeleinden of door andere instanties gebruikt worden.

Gedeeld gebruik (nevenbestemming in de ruimte)

Gedeeld gebruik is een nevenbestemming in de ruimte. Het kerkgebouw wordt architecturaal zodanig heringericht dat er een nieuwe en kleinere liturgische ruimte ontstaat, met daarnaast ruimte voor één of meerdere lokalen die, op een permanente basis, een andere bestemming kunnen krijgen. Een gedeeld gebruik veronderstelt dus dat de liturgische ruimte en de andere ruimten bouwkundig volledig van elkaar gescheiden zijn, zodat een gedeeld gebruik mogelijk wordt, zonder dat de afzonderlijke activiteiten elkaar hinderen of doorkruisen.

Herbestemming

Wanneer een parochiekerk niet meer voor religieuze activiteiten in aanmerking komt, kan zij definitief aan de eredienst onttrokken worden en een nieuwe functie krijgen. Daarvoor moet de voorgeschreven kerkrechtelijke procedure gevolgd worden. Alleen de bisschop kan beslissen om een parochiekerk definitief aan de eredienst te onttrekken.

¹ Op 8 november 2012 vaardigden de Vlaamse bisschoppen richtlijnen uit voor het gebruik van de parochiekerken (http://crkc.be/sites/default/files/richtlijnen_vlaamse_bisschoppen_01.pdf)

Beschrijving van de gebouwen voor de erkende eredielen

1. Sint-Gorgoniuskerk, Hoegaarden

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken? Vraag het dan op bij de gemeente.

1.1. IDENTIFICATIE

Naam kerk:	Parochiekerk Sint Gorgonius
Ligging:	Gemeenteplein 1B, 3320 Hoegaarden
Kadaster:	Afd. 2, Sect. D, nr. 358
Eigenaar:	gemeente Hoegaarden
Capaciteit:	550 plaatsen + koor
Bescherming:	Beschermd monument van 25-03-1938 tot heden

1.2. Beschrijving

1.2.1. *Cultuurhistorische waarde*

Beschrijving bescherming:

De Sint-Gorgoniuskerk is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de: artistieke waarde, historische waarde, in casu oudheidkundige waarde en historische waarde in casu geschiedkundige waarde.

Beschrijving inventaris bouwkundig erfgoed:

Voormalige collegiale kerk. Fraai homogeen gebouw, gelegen op de heuvel die het landschap beheerst, in 1744 opgericht door de Leuvense architect J.A. Hustin. Chronogram op de grote cartouche in de westgevel van de toren.

De plattegrond ontplooit drie beuken van zes traveeën op pijlers achter een hoge toren van arduin, bekroond met uivormige bedaking, en twee zijportalen met barokke inslag (schelpmotieven maar ook nissen en gecontourneerde volutes). Een lang koor, geflankeerd door bijgebouwen, loopt uit op een halfronde apsis die verlicht wordt door twee vensterregisters. Bakstenen schip, aan de buitenzijde geritmeerd door classicistische pilasters van arduin, en zandstenen steekboogvensters met weinig uitspringende sleutels. Rijk en statig interieur verlevendigd met geel en wit stucwerk en talrijke Louis XV-ornamenten (sleutels, cartouches onder het hoofdgestel, bovenmuurpanelen, pijlerschachten, gordelbogen van het tongewelf). Pijlers op arduinen sokkels, bekroond met composietkapitelen die opgesmukt zijn met putti-hoofdjes. Zijbeuken afgedekt met Boheemse kappen.

Mobilair. Enkele gotische beelden (Christus op de Palmezel) uit 15de en 16de eeuw; in de apsis grote beelden van Sint-Pieter en Sint-Paulus (gedagtekend 1748).

Onder de toren doopvont met vier stenen hoofden (13de of 14de eeuw); koperen arendlezenaar besteld door Mathias Ingels op 5 oktober 1568 (opschrift op de voet) en voltooid door Jan Veldener op 8 december 1573 (op het draagvlak); barok koorgestoelte met overladen versiering (17de eeuw).

Bijkomende informatie:

De parochiekerk Sint Gorgonius is een typisch voorbeeld van de kerkelijke bouwkunst van de 18de eeuw, de Lodewijk XV stijl, ook Rococo genoemd naar het Franse woord *rocaille*, een verwijzing naar de grilligheid van de schelpencombinaties in de versieringen. Deze stijl is een uitloper van de barok en profileert zich als de versieringsstijl van verfijnde interieurs. Rococo is lichter en fijner dan de barok en we zien er een evolutie naar meer grillige en fantasierijke elementen. In de ruimtevorming heeft de rechthoek meestal plaats gemaakt voor een assymetrisch lijnenspel dat resulteert in licht gekromde vlakken. Ook de hoeken en de overgangen van wand naar plafond zijn afgerond.

Beknopte karakterisering:

Stichting van het kapittel door gravin Alpaïde tussen 977 en 987. Hoegaarden valt onder het prinsbisdom luik. In 1804 werd het kapittel afgeschaft door Napoleon. De eerste kerk werd gebouwd einde 10de eeuw. Het was een oud-romaanse kerk met massieve westbouw in granietsteen en met klokkentoren in het midden. In het najaar van 1753 werd de kerk volledig afgebroken. De nieuwe kerk, in Rococostijl, werd gebouwd op de funderingsresten van de vroegere Romaanse kerk, onder leiding van de Leuvense architect Jacques Hustin en bouwmeester Gilles Durieux van Luik van 1754 tot 1759.

Interieur en cultuurgoeieren:

Inventaris van de religieuze voorwerpen en kunstvoorwerpen aanwezig in de kerk (zie bijlage 2).

In bijlage ook de inventaris opgesteld door de Kerkraad en elektronisch opgeslagen op de servers van Religiosoft van uitgeverij Vanden Broele in Brugge.

1.2.2. Architecturale mogelijkheden

Grootte:

Zie bijgevoegd plan in bijlage 1 (ongeveer 530 m²)

Opdeling:

Dit fraai en homogeen gebouw bestaat uit een driebeukig schip met uitspringende westertoren. De plattegrond van het bakstenen schip, aan de buitenzijde geritmeerd door classicistische pilasters en steekboogvensters in Gobertange zandsteen, versierd met een weinig uitspringende sleutels, ontplooit drie beuken van zes traveeën. De middenbeuk loopt naar het oosten uit op een halfronde apsis, die verlicht wordt door drie vensterregisters.

Het koor van drie traveeën, in de middenbeuk ondergebracht, wordt langs weersijden geflankeerd door twee bijgebouwen, onder meer door de sacristie. De zijbeuken, aan de binnenzijde afgedekt met Boheemse kappen, omvatten aan de façade twee lateraal geplaatste zijportalen met barokke inslag: schelpmotieven, gecontourneerde voluten en nissen versierd met beelden.

Het gebouw is één geheel en is niet opgesplitst in deelruimtes.

Toekomstige opdeling mogelijk:

Eventueel mogelijk.

Aanwezige voorzieningen:

De uitrusting bevat een centrale verwarming (systeem Mahr). De stookplaats bevindt zich in het bijgebouw links van het koor.

Het sanitair is beperkt tot een toilet met handwasbakje en bevindt zich in het bijgebouw links van het koor en is toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

Aansluitend bij het toilet is er een uitgietbak en een muurlange kast.

In de toren is er branddetectie en inbraakdetectie, geïnstalleerd door onroerend erfgoed. In de kerk is er inbraakdetectie.

In de toren is er een schatkamer met beelden uit de omringende kapellen en de palmezel.

Toegankelijkheid:

Het gebouw is langs de zuidkant (kant Pastorijstraat) toegankelijk voor andersvaliden via een hellend vlak.

1.2.3. Bouwfysische toestand

Algemene bouwtechnische toestand (inspectierapport Monumentenwacht):

1.3. De toestand van het kerkgebouw is matig tot redelijk, met enkele slechte delen. **SITUERING VAN HET GEBOUW IN ZIJN RUIMTELIJKE OMGEVING**

Stedenbouwkundige ligging: De parochiekerk Sint Gorgonius is centraal gelegen aan het Gemeenteplein van Hoegaarden. Met zijn monumentale uitstraling bepaalt de kerk

het dorpsgezicht en heeft ze altijd een belangrijke rol gespeeld in de dorpsgeschiedenis. In de onmiddellijke omgeving bevindt zich het gemeentehuis en een aantal voorzieningen en diensten.

Rol kerk in stads- of dorpsweefsel: dorpskerk voor geloofsgemeenschap

Parochiezaal: Tiensestraat 54, Hoegaarden

Pastorie: Pastorijsstraat 30, Hoegaarden (eigendom v/d gemeente)

Kerkhof: Niet meer gelegen rondom de kerk

Andere kerken dichtbij: Nee

Parkeerplaatsen en openbaar vervoer: Op het Gemeenteplein is een ruime parking van ongeveer 80 plaatsen en bushalte Hoegaarden Gemeentehuis (op 50m), zeer infrequent bediend.

Uitbreiding rondom kerk mogelijk: Eventueel mogelijk, verbinding met gemeentehuis mogelijk. Oude kerkhof (verdwenen) met kerkhofmuur rondom is beperkend voor de mogelijkheden.

1.4. BESCHRIJVING VAN HET ACTUEEL GEBRUIK EN DE ACTUELE FUNCTIE

Actueel gebruik:

Functie:

De kerk is door de kerkelijke organisatie binnen de gemeente Hoegaarden (4 lokale geloofsgemeenschappen die 1 parochie ("pastorale zone") vormen, van bovenlokaal belang, en heeft een centrale plaats voornamelijk in de liturgie en de verkondiging. Een gemeenschap van pratikerende gelovigen is dragend en participierend. Ze maakt deel uit van een sociologische gemeenschap met een groeiende verstedelijking. Een groot aantal vrijwilligers wil zich inzetten voor de gemeenschap.

Liturgie:

Er is één eucharistieviering op zondag om 10.30 uur ; één maal per maand is er een gezinsviering met kindernevendienst.

- speciale vieringen bij de hoogdagen en op Palmzondag met de jaarlijkse processie van het genootschap van de 12 apostelen. Andere vieringen zijn de 'eerste communie' (50 kinderen), de plechtige geloofsbelijdenis en het vormsel (40 kinderen). Verder zijn er elk jaar ongeveer 20 uitvaarten en minder dan 5 huwelijken in de kerk.
- dopen: op zondagvoormiddag na de eucharistieviering.

Verkondiging:

- Voorbereiding van de sacramenten voor doopsel, eerste communie en vormsel gebeuren in de parochiekerk

Andere activiteiten:

- Het kerkgebouw is zo goed als elke dag open van 09.30 u. tot 18.30 u. en is aangesloten bij de stichting 'Open Kerken'
- Het gebouw wordt occasioneel enkele malen per jaar gebruikt voor concerten en optredens, al dan niet met een religieuze achtergrond.
- Expositiepanelen zijn ter beschikking en worden gebruikt voor tentoonstellingen met religieuze thema's.

Mogelijke interesse andere actoren: Te onderzoeken **nevenbestemming in de ruimte gebruik als toeristisch informatiepunt** (te verhuizen vanuit naastgelegen "Kapittelhuis") met semi-permanente inrichting aan niet-gebruikte ingang aan noordzijde van het gebouw

Toeristische trekpleister: ja, historische kerk met rijk interieur (open kerken)

1.5. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie, inclusief een plan van aanpak hoe de toekomstige invulling met nevenfuncties of herbestemming ervan zal worden onderzocht

Toekomstvisie kerk:

Valorisatie

Beschrijving:

Het gebouw ligt centraal in de woonzone van de gemeente en biedt daardoor pastorale kansen. Het blijft hoofdzakelijk voorbehouden voor religieus gebruik. Het kerkgebouw Sint-Gorgonius komt in aanmerking voor verder gebruik voor liturgie en verkondiging en kan fungeren als centrumkerk voor de andere geloofsgemeenschappen (historische parochies) van Sint-Ermelindis Meldert, Sint-Jan-Evangelist Hoksem en Sint-Niklaas Outgaarden.

Het gebouw zal verder occasioneel gebruikt worden voor kunsthistorische rondleidingen, concerten, voordrachten, conferenties of tijdelijke tentoonstellingen, etc. Het kerkgebouw is tevens elke dag open van 09.30 u. tot 18.30 u en is aangesloten bij de stichting 'Open Kerken'.

Bestemmingsonderzoek:

Eventueel mogelijk.

Tijdshorizon:

TOEKOMSTVISIE		
KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE TERMIJN(5-10 jaar)	LANGE TERMIJN (10-20 jaar)
Gedeeld gebruik	Gedeeld gebruik	Gedeeld gebruik (nevenbestemming in

(nevenbestemming in de ruimte)	(nevenbestemming in de ruimte)	de ruimte)
--------------------------------	--------------------------------	------------

2. Sint-Jan-Evangelistkerk, Hoksem

2.1. Identificatie

Naam kerk:	Sint-Jan-Evangelistkerk
Ligging:	Bronstraat zn., Hoksem
Kadaster:	Afd. 1, Sect. A, nr. 148
Eigenaar:	Gemeente Hoegaarden
Capaciteit:	Ca. 200 personen
Bescherming:	Beschermd monument van 25-03-1938 tot heden

2.2. Beschrijving

2.2.1. Cultuurhistorische waarde

Beschrijving bescherming:

De Sint-Janskerk is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de:
artistieke waarde, historische waarde, in casu oudheidkundige waarde,
historische waarde, in casu geschiedkundige waarde

Beschrijving inventaris bouwkundig erfgoed:

Pittoresk, heterogeen geheel. Westtoren voor een blinde beuk, voorzien van pseudo-kruisarmen (16de-17de eeuw), en een lang koor van drie traveeën met een vlakke sluiting, geflankeerd door een noordsacristie.
Rechthoekige romaanse toren uit de 12de eeuw, later verstevigd met steunberen en in de 17de eeuw(?) voorzien van een axiale deur (heden verdwenen en vervangen door een gotische oculus). De toegemetselde arcades in het noorden en zuiden, evenals die van de zuidtranseptarm onder de gootlijgerbalk, bewijzen

dat de toren vroeger ingebouwd was tussen de zijbeuken, en dat de romaanse kerk een drieschepige ruimte was met pijlers (opgravingen). Mooie bedaking uit de Moderne Tijden, bekroond met twee windwijzers.

Eénbeukige ruimte, met romaanse ruwbouw, de gotische vensters zijn verborgen door de tijdens 16de en 17de eeuw, bijgebouwde kruisarmen. Romaanse pijlers afgebroken of opnieuw gebruikt. Fraai en rijzig koor (doch ietwat buiten verhouding), gebouwd midden 14de eeuw na de aanstelling van tien kanunniken circa 1344.

In het midden van de zuidgevel, toegemetselde rondboogdeur, gemarkeerd door de doorlopende kordonband der vensterdorpels. Aan de oostzijde vlakke muur, versierd met een hoog glasraam en voorzien van met hogers en kruisbloemen versierde pinakels; gewelf met houten bebording, een ontbrekende dwarsbalk). Aan de noordzijde, sacristie uit einde 16de of begin 17de eeuw. Restauratie R.M. Lemaire 1967-1968.

Mobilair. Gotische Heilige Maagd en Sint-Jan (begin 16de eeuw); engelen (17de eeuw); buiten tegen de toren, gotische grafsteen van kanunnik Florin (+ 1411?); opnieuw gebruikte gotische altaarsteen; barokbiechtstoel (eerste helft 17de eeuw).

Interieur:

Blauwe stenen vloer uit de 12de eeuw, grafzerk van kanunnik Florentius Cauwerhuis († 1411), tabernakel 1911, hoogaltaar verplaatst door prof. Lemaire 1968 (oud altaarblad uit 1410-1450), lavabonis (14de eeuw), muurschildering, 2 gepolychromeerde cherubijnen (17de eeuw), biechtstoel begin 17de eeuw, twee neogotische glasramen (gebr. Charlier, 1934) en orgel (P.A. Van Dinter Maaseik, 19de eeuw)

2.2.2. Architecturale mogelijkheden

Grootte:	22m x 20m (plan zie bijlage 3)
Opdeling:	Kruiskerk: middenbeuk, twee zijbeuken, toren en sacristie
Toekomstige opdeling mogelijk:	Te klein om op te delen
Aanwezige voorzieningen:	Geen leidingwater noch toilet
Toegankelijkheid:	Goed toegankelijk: geen trappen, gekasseid pad
Waardevol interieur:	Ja, zie cultuurhistorische waarde

2.2.3. Bouwfysische toestand

Algemene bouwtechnische toestand :

De toestand van het kerkgebouw is matig tot redelijk. **Financiële inspanningen (restauratie verleden en gepland):**

Restauratie interieur en dak onder leiding van prof. Lemaire 1967-1968 (groot aantal wijzigingen en verwijderen bepleistering). Ook werd er vloerverwarming voorzien.

2.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

- Stedenbouwkundige ligging:** Centrale ligging in dorp, bewaarde watermolen van Hoksem (recht tegenover de kerk, sinds 2016 opnieuw maalvaardig), kapittelhuis (tegenover de kerk) uit de 18de eeuw, pastorie uit 1905 (privaat), nog een aantal historische vierkanthoeves aanwezig
- Rol kerk in stads- of dorpsweefsel:** Dorpskerk voor gemeenschap, idyllisch gebouw voor dopen en huwelijken
- Parochiezaal:** Ontmoetingscentrum Hoksem, Sint-Jansstraat 39b, naast de oude pastorie) op 250m van de kerk (eigendom van de gemeente)
- Pastorie:** Nee (oude pastorie Sint-Jansstraat 39, privé)
- Kerkhof:** Niet meer rondom de kerk
- Andere kerken dichtbij:** Oorbeek (Tienen) op 1,15 km (voorzien om herbestemd te worden)
- Parkeerplaatsen en openbaar vervoer:** Nee, parkeren langs de straat; geen bushalte die bediend wordt
- Uitbreiding rondom kerk mogelijk:** Ja, kleine aanbouw in principe mogelijk (voor voorzieningen)

2.4. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

- Actueel gebruik:** Wekelijkse misviering op zondag, op min of meer regelmatige basis dopen, huwelijken en begrafenissen
- Andere activiteiten:** Weinig andere activiteiten
- Mogelijke interesse andere actoren:** Te onderzoeken
- Toeristische trekpleister:** Ja, idyllische plaats in een mooie omgeving

2.5. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie, inclusief een plan van aanpak hoe de toekomstige invulling met nevenfuncties of herbestemming ervan zal worden onderzocht

Toekomstvisie kerk:

Valorisatie

Beschrijving:

De kerk van Hoksem zal voor de eredienst behouden blijven. Daarnaast worden dopen en huwelijken (en begrafenissen) op het grondgebied van Hoegaarden zo

veel mogelijk in deze kerk gehouden. De kerk is redelijk klein en indien op langere termijn de liturgische functie zou wegvallen, zal een nieuwe functie een moeilijke zoektocht worden. Er zou gedacht kunnen worden aan een functie als zaal voor lezingen, recepties, kleine feesten, etc (mits een kleine aanbouw voor voorzieningen).

Bestemmingsonderzoek:

Mogelijkheid indien de liturgische functie zou wegvallen.

Tijdshorizon:

TOEKOMSTVISIE		
KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE TERMIJN (5-10 jaar)	LANGE TERMIJN (10-20 jaar)
Valorisatie	Valorisatie	Valorisatie

3. Sint-Catharinakapel, Hauthem

3.1. Identificatie

Naam kerk:	Sint-Catharinakapel (Heilige Catharina van Alexandrië, maagd en martelares)
Ligging:	Hauthem zn., Hoegaarden
Kadaster:	Afd. 1, Sect. B, nr. 482
Eigenaar:	Kerkfabriek Hoegaarden, Sint-Catharina
Capaciteit:	80 plaatsen
Bescherming:	Beschermd monument van 06-07-1957 tot heden

3.2. Beschrijving

3.2.1. Cultuurhistorische waarde

Beschrijving bescherming:

De kapel van de Heilige Catharina is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de: artistieke waarde

Beschrijving inventaris:

Kapel ter ere van Sint-Catharina. Fraai natuurstenen gebouwtje in laatgotische stijl, met een langwerpige beuk, uitlopend op een driezijdige sluiting. De vensters, het gebinte en de van geprofileerde sloffen voorziene moerbalken wijzen op midden 16de eeuw; in het midden van de zuidgevel, een kleine toegemetselde deur. Afdgedekt met een klokkentorentje aan de westzijde in de 17de eeuw, en zuidsacristie uit de 18de eeuw (1765-1766, zie archiefstukken). Ingrijpende wijzigingen tijdens de 18de eeuw, (voorheen jaartal 1744 op de

deur); in de apsis, stucwerk dagtekenend van 1751 en altaarblok van 1763. Doksaal (op de balustrade) gedateerd 1719 en ingegrift opschrift: *ANO, 1755, Den 30.April I.B.T.* Tijdelijk verwijderd mobilair.

Bijkomende informatie:

De kapel dateert uit het begin van de 16de eeuw. het is een laatgotisch gebouw dat uit een vierhoekige beuk en een driezijdig gesloten koor bestaat. De beuk, ongeveer 10.50 m lang, 8 m breed en 5.4 m hoog, is gebouwd in Gorbertangesteen. Het koor, 5 m lang en 6 m breed is gans in steen van Gobertange. De sacristie werd gebouwd in 1765-1766. Grote herstellingswerken werden in 1967 uitgevoerd onder leiding van Prof Dr. R. Lemaire door bouwkundige ir. R. Vandendael en aannemer J. Lefèvre uit Jauche. Het schilderij uit de 17de eeuw, op het hoofdaltaar, stelt de marteling van Sint-Gorgonius voor. Een gedeelte van de cultuurgoederen is overgebracht naar Sint-Gorgonius Hoegaarden.

3.2.2. Architecturale mogelijkheden

Grootte: Vierhoekige beuk en een driezijdig gesloten koor; De beuk: ong. 10.50 m lang, 8 m breed en 5.4 m hoog; Het koor: 5 m lang en 6 m breed.

Opdeling: Kleine éénbeukige kapel

Toekomstige opdeling mogelijk: Niet mogelijk (te klein)

Aanwezige voorzieningen: Geen voorzieningen

Toegankelijkheid: Goed, gekasseid pad zonder trappen

Aanwezigheid waardevol interieur: Grotendeels verhuisd naar Sint-Gorgonius

3.2.3. Bouwfysische toestand

Algemene bouwtechnische toestand (inspectierapport Monumentenwacht):

De toestand van het gebouw is matig tot redelijk, met enkele slechte delen. Volgens een rapport van Monumentenwacht Vlaams-Brabant van februari 2016 nr B-23/20246 zijn een aantal belangrijke werken uit te voeren. Deze werden sindsdien (grotendeels) gerealiseerd aan dak, voegwerk, buitenschrijnwerk en de muur rond de kapel.

Financiële inspanningen (restauratie verleden en gepland):

Grote herstellingswerken in 1967.

3.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

Stedenbouwkundige ligging: Langs de hedendaagse lintbebouwing van Hauthem, achterliggend landbouwgebied, helling, historisch gezien een wijngaard, geen winkels en diensten in de buurt

Rol kerk in stads- of dorpsweefsel:	Dorpskapel, toeristische trekpleister
Parochiezaal:	Nee
Pastorie:	Nee
Kerkhof:	Nee
Andere kerken dichtbij:	Sint-Janskerk Hoksem op 1,6 km; Sint-Gorgoniuskerk Hoegaarden op 2.5 km
Parkeerplaatsen en openbaar vervoer:	Nee, parkeren langs de straat
Uitbreiding rondom kerk mogelijk:	Ja, maar niet gewenst

3.4. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

Actueel gebruik:	De kapel wordt in de zomer op eerder onregelmatige basis opengesteld voor toeristen.. Occasioneel in gebruik als rustpunt op wandeltochten (Davidsfonds, vormelingen ...)
Andere activiteiten:	/
Mogelijke interesse andere actoren:	Aanpalende vierkantshoeve
Toeristische trekpleister (bedevaart):	Bedevaardskapel voor de heilige Catharina, aanroepen tegen allerlei kwalen van mensen en vee en ondertussen patroonheilige van de fusieparochie Hoegaarden

3.5. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie, inclusief een plan van aanpak hoe de toekomstige invulling met nevenfuncties of herbestemming ervan zal worden onderzocht

Toekomstvisie kapel:

Herbestemming

Beschrijving:

De kapel is niet meer in gebruik voor erediensten, op 2 vieringen na, nl. de eerste zondag van mei, bij het begin van de Sint-Catharinaprocessie, en op de feestdag van de patroonheilige, 25 november. Uitzonderlijk worden er ook nog kinderen gedoopt van gezinnen die in het gehucht Sint-Catharina-Hauthem woonachtig zijn.

De kapel wordt in de zomer wel op eerder onregelmatige basis opengesteld voor toeristen. Deze vaker toeristisch openen is een optie; er komen veel fietsers en wandelaars langs die (o.m. door de aanwezigheid van een zitbank) de kapel als een rustpunt zien. Aangezien het gebouw zeer klein is, is een herbestemming

niet gemakkelijk. Op termijn gecombineerd gebruik te onderzoeken, met de aanpalende gerestaureerde vierkantshoeve (met feestzaal, privé). Ook te overwegen: herbeplanting van wijngaard op de helling, in combinatie met overige recentelijk geplante wijngaarden langs dezelfde landweg richting Hoegaarden (commercieel wijnbedrijf in opbouw in Arendsnest)

Bestemmingsonderzoek:

Eventueel mogelijk.

Tijdshorizon:

TOEKOMSTVISIE		
KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE TERMIJN(5-10 jaar)	LANGE TERMIJN (10-20 jaar)
Herbestemming	Herbestemming	Herbestemming

4. Sint-Ermelindiskerk, Meldert

4.1. Identificatie

Naam kerk:	Sint-Ermelindiskerk
Ligging:	Sint-Ermelindisstraat zn., Hoegaarden
Kadaster:	Afd. 2, Sect. A, nr. 487
Eigenaar:	Gemeente Hoegaarden
Capaciteit:	140 zitplaatsen (permanente banken); punctuele uitbreiding mogelijk door nog aanwezige kerkstoelen (bij begrafenissen)
Bescherming kerktoren:	Beschermd monument van 26-11-1942 tot heden
Bescherming kerk:	Beschermd monument van 15-04-1981 tot heden
Bescherming orgel:	Beschermd monument van 19-12-2014 tot heden
Bescherming kapel:	Beschermd monument van 18-02-1949 tot heden
Bescherming omgeving:	Beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek van 15-04-1981 tot heden

---

4.2. Beschrijving

4.2.1. Cultuurhistorische waarde

Beschrijving bescherming:

De Sint-Ermelindiskerk is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische waarde en artistieke waarde

Het orgel in de Sint-Ermelindiskerk is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de: historische waarde

De Sint-Ermelindiskapel is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de: artistieke waarde, historische waarde, in casu oudheidkundige waarde, historische waarde, in casu geschiedkundige waarde.

Beschrijving inventaris bouwkundig erfgoed:

Sint-Bartholomeuskerk, huidige Sint-Ermelindiskerk:

Beschrijving: De vroegere Sint-Bartholomeuskerk - huidige Sint-Ermelindiskerk (sinds het Concordaat in 1801) - was een belangrijke landelijke kerk en voormalig bedevaartsoord. De plattegrond omvat een aanzienlijke westtoren tussen de verlenging van de zijbeuken, een driebeukig schip van vier traveeën en een koor met halfronde apsis. De sacristie ligt aan de oostzijde (1864).

Historiek: De sterk verbouwde toren bewaart een romaanse kern. In 1559 was hij niet meer onder dak en waarschijnlijk ook gedeeltelijk ingestort. In 1621 werd hij, na een langdurig proces tussen de plaatselijke heer en het kapittel van Sint-Bartholomeus in Luik, op kosten van dit laatste hersteld. Volgens de akten van de visitaties van 1659, 1660 en 1661 was de kerk aan binnen- en buitenzijde in goede toestand.

Tussen 1779 en 1781 onderging de kerk belangrijke verbouwingswerken. Deze bouwcampagne werd voorafgegaan door een proces waar gediscussieerd werd over de noodzaak van de voorgenomen verbouwingswerken en waar verschillende ontwerpen werden besproken.

De uit vier traveeën bestaande blinde middenbeuk is opgetrokken in twee bouwfasen. De twee westelijke traveeën zouden dateren van omstreeks 1372, de twee oostelijke van 1779-1781. Ook de zijbeuken werden in twee verschillende perioden opgetrokken: het westelijke gedeelte en de bijgebouwen van de toren omstreeks 1600 en de twee oostelijke traveeën gedurende de bouwcampagne van 1779-1781. Het koor draagt de datum 1780. De sacristie dateert gedeeltelijk uit diezelfde bouwcampagne en werd uitgebreid in 1865. In 2008 vond een volledige restauratie van de kerk plaats.

Beschrijving: De toren is opgetrokken in een overgangsstijl (eerste helft 13de eeuw) op een vierkant grondplan, en telt drie bouwlagen. Hij is opgetrokken in witte zandsteen, waarvan de buitenparementen van de westgevel en de westelijke delen van de noord- en zuidmuren, vermoedelijk bij de herstelling van de toren in het eerste kwart van de 17de eeuw, werden vernieuwd. Het gelijkvloers is overkluisd met een kruisribgewelf op kraagstenen. De noord-, zuid- en oostmuren zijn versierd met muraalbogen. Oorspronkelijk was er aan drie zijden verbinding met het schip, hiervan rest aan de oostelijke zijde enkel nog de rondboog naar de middenbeuk. Tegen het westelijke deel van de zuidelijke muur bevinden zich de overblijfselen van een traptoren voorzien van een hoge afgeschuinde plint. In de doopkapel aan de noordkant van de toren wijzen afbraaksporen op de aanwezigheid van een tweede traptoren. Waarschijnlijk kwam door de afbraak van deze traptoren de stabiliteit van de toren in gevaar, wat mogelijk de aanleiding gaf tot de bouw van de grote noordwestelijke steunbeer. De aanwezigheid van twee traptoren verklaart ook waarom de versiering met een boogfries op de noord- en zuidmuur van de eerste torenverdieping enkel aanwezig is op de oostelijke muurdelen. Op de eerste verdieping van de toren bevonden zich op drie zijden een schietgat waarvan alleen het westelijke gaaf is bewaard. De andere werden vergroot als toegang tot de zolders van de zijbeuken. Oorspronkelijk mondde de eerste verdieping ook uit op de middenbeuk via een grote rondboog. Daarvan zijn nog twee aanzetten zichtbaar. Deze boog werd nadien vervangen door een kleinere, gedeeltelijk in

baksteen waarvan het tracé nog volledig zichtbaar is. Na het dichtmetselen hiervan werd er enkel nog een rechthoekige deuropening uitgespaard, die op haar beurt - vermoedelijk in de 18de eeuw wanneer de huidige trap naar het doksaal werd aangebracht - dichtgemaakt werd. De bovenste verdieping van de toren werd op elke zijde geopend door twee gekoppelde romaanse vensters bestaande uit een grotere rondboog die twee kleinere bogen op deelzuiltje voorzien van kubus kapitelen bevat, een situatie die nu nog te zien is in de noordgevel en bij één venster in de zuidgevel van de toren. Op de overige zijden werden deze vervangen door sobere boogvormige openingen. De achthoekige torenspits dateert uit de 17de - 18de eeuw en de het westportaal bestaat uit een laat 18de-eeuwse deur met een overluifeld portaal in Gobertangesteent. Het gotisch gedeelte van de middenbeuk beperkt zich tot de twee westelijke traveeën en dateren mogelijk uit 1372. De zijbeuken werden heropgebouwd in twee bouwcampagnes: zandstenen bijbouwen van de toren en de twee westelijke traveeën in laatgotische stijl (circa 1600). De middenbeuk werd in 1779-1781 met twee traveeën naar het oosten verlengd en net als de zijbeuken opgetrokken in bak- en zandsteen gelijktijdig met het koor. De muren van het koor worden geritmeerd door kolossale pilasters in Gobertangesteent. Op de tweede zuidelijke pijler komt het jaartal 1780 voor. De sacristie is gebouwd in het verlengde van het koor en werd opgetrokken in baksteen met een natuurstenen basis. Tijdens de bouwcampagne van 1865 werd deze verlengd in dezelfde stijl. Het interieur van de kerk is voorzien van een eenvoudige classicistische versiering in stucwerk, gedagtekend "1788" onder het doksaal.

Meubilair: Gepolychromeerde gotische Calvarie tegen de sacristiemuur (16de eeuw). Onder de toren fraaie gotische grafsteen van Eibert, heer van Meldert (+ 1484). In de beuk merkwaardig zwart marmeren mausoleum met giganten van Jacobus d'Oyembrugghe de Duras (+ 1651) en zijn echtgenote Anna de Berlo (+ 1639). Interessant neobarok meubilair (eerste helft 19de eeuw).

In de kerk bevindt zich bovendien een interessant orgel. Het auteurschap van het orgel in de Sint-Ermelindiskerk wordt toegeschreven aan Charles Riffart (Yvoir) op grond van opvallende constructiegelijkenissen met andere - gesigioneerde - Riffartorgels. Het orgel werd gebouwd omstreeks 1830-1840. Het is het grootste van de beschermde Riffartorgels, met als klassieke opstelling een viervoets hoofdwerkkast op het doksaal en een viervoets rugpositiefkast ingebouwd in de doksaalbalustrade. In 1894 werd bij de transformatie (door Verhulst uit Herent?) de rugpositiefkast verwijderd, op het prospect na. De hoofdwerkkast werd tegen het rugpositiefprospect geschoven, zodat een soort balustradeorgel met onderwerkfront ontstond. De hoofdwerkkast is grof beschadigd bij de transformatie, de deuren achteraan werden verwijderd, de regels overgezaagd en grove schade werd aangericht door het aanbrengen van een zwelkast en een nieuwe klaviatuur.

Naast/achter de kerk bevindt zich nog een **kapel**, eveneens toegewijd aan Sint-Ermelindis:

Beschrijving: Achter de kerk gelegen Sint-Ermelindiskapel. Eénbeukige ruimte met driezijdig koor, behorend tot de traditionele stijl maar nog voorzien van vensters naar gotisch tracé: gedateerd 1629 op de cartouche in de zuidgevel. Wijzigingen uit einde 17de eeuw: fraai zuidelijk dakvenster, gedagtekend 1691 en westportaal, rijk versierd met barokmotieven (onder meer kleine obelisk).

Mobilair. Degelijk ensemble in barokstijl, uitgevoerd op kosten van de Heer J. d'Oyembrugghe: altaar (1650), marmeren cenotaaf (1648) en vier reliëfs met voorvallen uit het leven van de heilige. Bij de deur, offerbus uit 1767.

4.2.2. Architecturale mogelijkheden

- Grootte:** Midden- en zijbeuken : 25 x 18 m; koor (verhoogde ruimte vooraan met altaar en hoogaltaar): 10 x 5 m; sacristie: 5 x 5 m; nevensacristie : 5 x 4 m; portaal: 8 x 5 m
- Opdeling:** Eén geheel, opgesplitst in een aantal deelruimtes: doopkapel (in onbruik; nu “technische ruimte”), afgesplitst portaal, ruimte/traphal naar doksaal en toren, sacristie en nevensacristie
- Toekomstige opdeling mogelijk:** Beperkt, naast huidige opdeling (eventueel zijbeuken)
- Aanwezige voorzieningen:** Vloerverwarming, toilet, nevensacristie bruikbaar als klein vergaderzaaltje (max. 8 personen; momenteel gebruikt als tijdelijke bewaarplaats voor een gedeelte van de processiekleding); inbraak- en brandalarm (in medegebruik met en gefinancierd door Proximus, o.w.v. de zendmast in de toren en antennes op de torenspits)
- Toegankelijkheid:** Kerkgebouw zelf ook toegankelijk voor rolstoelgebruikers (toegang vanaf trottoir via kasseipad en tegels); ook toegang via sacristie, maar niet voor moeilijk-mobiele andersvaliden
- Aanwezigheid waardevol interieur:** Zie beschrijving cultuurhistorische waarde

4.2.3. Bouwfysische toestand

Algemene bouwtechnische toestand:

De toestand van het kerkgebouw is redelijk.!

Financiële inspanningen (restauratie verleden en gepland):

Restauratie verleden : grondige restauratie van interieur rond en kort na de milleniumwende

4.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

- Stedenbouwkundige ligging:** Kerkgebouw in dorpscentrum, aan hoofdstraat. Gaaf bewaard historisch geheel van kerk, kapel, pastorie en dorpskern
- Rol kerk in stads- of dorpsweefsel:** Dorpskerk voor de lokale gemeenschap
- Pastorie:** Nee, oude pastorie verkocht aan particuliere eigenaar (St.-Laurentiusstraat 2)

Kerkhof: Historisch kerkhof rondom de kerk niet meer in gebruik en geruimd; begraafplaats verplaatst naar locatie op einde Sint-Laurentiusstraat (op circa 500 meter van kerk)

Andere kerken dichtbij: Geen, Sint-Gorgonius Hoegaarden op 4km

Parkeerplaatsen en openbaar vervoer: Parkeerplaatsen in onmiddellijke nabijheid van kerk (50-tal voertuigen); bushalte Meldert Sint-Ermelindiskerk aan de kerk (weinig frequent bediend en niet in het weekend)

Uitbreiding rondom kerk mogelijk: Eventueel maar niet gewenst wegens het historisch karakter

---

4.4. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

---

Actueel gebruik:

Eén wekelijkse zondags(eucharistie)viering op zaterdag 19 uur (tussen 15 en 75 aanwezigen). Daarnaast gemiddeld 3 uitvaarten, 1 huwelijk en 2 doopvieringen per jaar (kerk).

Andere activiteiten: Sporadisch (ongeveer 1x/jaar) concert.

Mogelijke interesse andere actoren: Te onderzoeken

Toeristische trekpleister (bedevaart): Zeer interessante historische en religieuze plaats. Jaarlijkse processie ter ere van Sint-Ermelindis op Pinkstermaandag.

4.5. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie, inclusief een plan van aanpak hoe de toekomstige invulling met nevenfuncties of herbestemming ervan zal worden onderzocht

---

Toekomstvisie kerk:

Nevenbestemming in tijd en/of ruimte

Beschrijving:

Behoud van kerk voor eredienst (religieuze functie):

- zowel voor begrafenissen, voor eucharistievieringen met meerdere intenties of voor recent overledenen als voor eucharistievieringen op hoogdagen is het behoud van de huidige capaciteit nodig (ca. 140 zitplaatsen)
- eventueel met (beperkte) museumnevenfunctie (zie verder)

Kapel (ca. 30 zitplaatsen):

- interieur zou gerestaureerd mogen worden
- kan specifiek dienst doen voor dopen

Voor kerk en kapel zien we, complementair, een rol weggelegd binnen toerisme:

- cf. "Toeren tussen torens"
- meer algemeen wandel- en fietstoerisme
- kapitaliseren op uitstraling als processie- en eventueel bedevaartkerk
- kerk en kapel kunnen als geheel uitgespeeld worden samen met (minstens) kasteel/college, (beschermde) veldkapel/lindeboom/vijfsprong en donjon
- behoefte aan promotie
- nood aan folders (toelichting)

Culturele bestemming:

- behoud van uitstraling als processie- en eventueel bedevaartkerk
- zowel kerk als kapel zouden deels museumfunctie kunnen krijgen : kazuifels, monstransen, registers, ... worden wel bewaard maar niet ontsloten voor publiek (eventuele museumfunctie zou capaciteit van kerk niet mogen aantasten; zie hoger)
- minder geschikt voor concerten (mausoleum in middenbeuk, quasi-vaste zitbanken, vast altaar en ambo)

Noden van lokale gemeenschap

- gekende nood aan opslag van processiekleren en -attributen!
- bekijken in samenhang met gepercipieerde noden na verdwijnen van kleuterschooltje en parochiezaal

Bestemmingsonderzoek:

Eventueel mogelijk.

TOEKOMSTVISIE		
KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE TERMIJN(5-10 jaar)	LANGE TERMIJN (10-20 jaar)
Valorisatie	Valorisatie	Valorisatie

5. Sint-Niklaaskerk, Outgaarden

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

5.1. IDENTIFICATIE

Naam kerk:	Sint -Niklaaskerk
Ligging:	Kerkstraat zn. (pastorie nr. 19), Hoegaarden
Kadaster:	Afd. 3, Sect. E, nr. 366
Eigenaar:	Gemeente Hoegaarden
Capaciteit:	200 personen
Bescherming kerk:	Beschermd monument van 06-07-1957 tot heden
Bescherming orgel:	Beschermd monument van 19-12-2014 tot heden

---

5.2. Beschrijving

5.2.1. Cultuurhistorische waarde

Beschrijving bescherming:

Deze bescherming betreft de Sint-Niklaaskerk in het geheel, de begraafplaats voor gesneuvelden en de omliggende kerkhofsite. De Sint-Niklaaskerk met inbegrip van de begraafplaats voor de gesneuvelden en de tot ommuurde siertuin omgevormde kerkhofsite is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de:

artistieke waarde: homogeen witgeschilderde, door een op pilasters rustend, gestuct gewelf met steekkappen overdekte, goed geproportioneerde éénbeukige ruimte met verzorgde natuurstenen bevloering en een overwegend 18de en 19de eeuws meubilair waaronder drie barokke portiekaltaren, een Louis XV-koorlambrisering, gepolychromeerde houtsculpturen (16de-18de eeuw) en een beschermd orgel uit 1855.

historische waarde: samen met de aanleunende pastorie vormt deze sinds de 14de eeuw vermelde, voormalige afhankelijkheid van het kapittel van de Sint-Martinuscollegiale van Visé een opmerkelijk en harmonieus classicistisch ensemble (1760 en 1846). Bovendien omvat het een oudere kern in kwartsiet van Overlaar en een ongebruikelijke typologie: een bakstenen, vier traveeën tellend éénbeukig kerkje met een door afgeronde torentjes geflankeerde vierkante westtoren, met helmbekroning en een klein vierkant koor waartegen de pastorie werd aangebouwd. Het classicistisch karakter vertaalt zich in de strakke compositie van door hoekkettingen belijnde elementaire volumes opengewerkt met in Gobertange uitgevoerde, hoge steekboogvensters in een vlakke omlijsting en een geaccentueerde westingang in de vorm van een rondboogdeur met sluitsteen, imposten met spiegelmotief en rechte druiplijst waarboven het bekronend doksaalvenster en het chronogram “PopVLe eCCe tanDeM resVrgo” (1760).

Het orgel in de Sint-Niklaaskerk is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de: historische waarde

Beschrijving vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed:

Min of meer in het centrum van het dambordvormig stratenpatroon van Outgaarden, bevindt zich de parallel met de Kerkstraat ingeplante Sint-Niklaaskerk met aangebouwde pastorie en haar ommuurde tuin.

Historiek: Over het ontstaan van deze bescheiden parochiekerk waarvan het kapittel van de Sint-Martinuscollegiale van Visé (Luik) tot op het eind van het ancien régime het patronaatsrecht bezat, zijn geen gegevens bekend. De naam van de patroonheilige suggereert een oprichting eind 11de - begin 12de eeuw toen vele kerken na de translatie van de relieken naar Bari in 1087 aan de Heilige Nicolaas van Myra werden gewijd. De vermelding in de 14de eeuw als “capellania veteris Hugardis” wijst op haar toenmalige rang als kapelanijs. Aangenomen wordt dat een romaans kerkje, opgetrokken in het zogenaamde kwartsiet van Overlaar aan de basis lag van de huidige kerk - zelf het resultaat van twee belangrijke bouwcampagnes. Koor, eerste beuktravee en westtoren dateren uit 1760, periode waarin ook de pastorie werd herbouwd terwijl de rest van het schip pas in 1846 werd vernieuwd.

Beschrijving: De Sint-Niklaaskerk bestaat uit een eenbeukig schip van vier traveeën, een vierkante westtoren met flankerende torentjes en een smaller en lager, vierkant koor waartegen de pastorie werd aangebouwd.

Het koor en de aansluitende beuktravee, opgetrokken in blokken kwartsiet van Overlaar afgewisseld met lediaanse kalkzandsteen, bevatten zoal niet restanten dan toch hergebruikt materiaal van het primitieve kerkje. De rest van het schip en de westtoren werden opgebouwd uit baksteen met verwerking van Gobertange voor plint, regelmatige hoekkettingen en venster- en deuroplijstingen, het geheel afgedekt met een natuurleien bedaking.

Een register van steekboogvensters in een vlakke omlijsting zorgt voor een homogeen classicistisch aspect terwijl de westpartij wordt gearticuleerd door een vierkante, ongelede toren met karakteristieke torenhelm en flankerende, afgeronde torentjes met schietspleten waarin respectievelijk een natuurstenen spiltrap en de doopkapel zijn ondergebracht.

De ingang wordt gemarkeerd door een rondboogdeur met sluitsteen, imposten en druiplijst waarboven een bekronend steekboogvenster en het chronogram “PopVLe eCCe tanDeM resVrgo” (1760) dat verwijst naar de moeizaam verlopen verbouwingen.

De beuk van het homogeen witgeschilderd interieur met recente, doorzichtige beglazing met gekleurde sierboord is overdekt met een gestuct gewelf met steekcapen op pilasters terwijl het koor met roodzwarte marmeren vloer is voorzien van een kruisgewelf.

Meubilair: Hoofdaltaar: portiekaltaar met een kruis, in het fronton een nis met een beeld van Heilige Nicolaas van Myra, op de fries staan attributen van de Merseniërs of Kremersgilde afgebeeld, op zuilschacht Jezus- en Mariamonogram, op deurtje expositietroon Stralenmonstrans, op tabernakeldeurtje Hostiedragende kelk in mandorla omringd door symbolen van de Evangelisten, uit de tweede helft van de 17de eeuw, beschilderd en verguld hout. Altaarstuk met Laatste Avondmaal door Adolf Troost van Hoegaarden, 1854, doek (gerestaureerd in 1970). Zijaltaar (noord): portiekaltaar, tegen fronton onder baldakijn beeld Heilige Gertrudis van Nijvel; altaarstuk met Aanbidding der Wijzen (gerestaureerd doek), 18de eeuw, beschilderd hout. Zijaltaar (zuid): portiekaltaar, tegen fronton onder baldakijn beeld Heilige Hubertus (?); altaarstuk met Bisschopswijding van de Heilige Nicolaas van Myra (gerestaureerd doek), 18de eeuw, beschilderd hout. Twee biechtstoelen, deurstijlen en deurtje, begin 18de eeuw, overige elementen 19de eeuw, eik. Koorlambrisering, derde kwart 18de eeuw, eik. Preekstoel: klankbord met Heilige Geest, aan kuip verbonden kruisbeeld en Jezus- en Christusmonogram, 18de eeuw, eik. Doopvont: kuip en voet, 16de eeuw(?), beschilderde hardsteen, deksel, 18de-19de eeuw, beschilderd hout. Orgelkast, 19de eeuw, herbouwd in 1943, eik. Orgel, Charles Riffart en Zonen uit Yvoir, 1855 (beschermd monument bij Koninklijk Besluit van 12.10.1981). Kerkmeestersbank, 19de eeuw, eik. Twee schilderijen: Man van Smarten en Onze-Lieve-Vrouw van Smarten, 19de eeuw, doek. Sculpturen: Heilige Eligius, eerste helft 16de eeuw, beschilderde eik. Heilige Hubertus, 17de-18de eeuw, gepolychromeerd hout. Heilige Niklaas, 17de-18de eeuw, gepolychromeerd hout. Heilige Sebastiaan, 17de-18de eeuw, gepolychromeerd hout. Oud uurwerkmechanisme in toren.

Het orgel is gevat in een achtvoetse orgelkast in klassieke stijl en werd in 1855 gebouwd door Charles Riffart. De eiken orgelkast werd in 1943 herbouwd volgens gedenkplaatje op het front: "Mr en Mw Adolf Lebegge-Flawinne / lieten mij herbouwen / 26 juli 1943". Een inscriptie in het orgel luidt: "Charles Riffart père, Facteur d'orgues / à Yvoir, Segond et Charles, ses fils / m'ont fait l'an 1855". Pijpwerk, windladen en tractuur zijn - op een moment dat in de orgelbouw reeds industrieel-decadente producties opdaagden - nog helemaal op de klassieke kunstambachtelijke manier vervaardigd; dit alles is in vrij gave vorm geconserveerd en dus belangrijk. Het doksaal werd later enorm vergroot zodat het meubel zich momenteel helemaal achteraan bevindt. De oorspronkelijke balustrade is - in getransformeerde vorm - behouden.

Kerkhof: Tot de jaren 1920 was de Sint-Niklaaskerk aan de noord- en zuidzijde omringd door het kerkhof. Ingevolge een straatverbreding werd de zuidelijke helft gereduceerd tot een smalle strook met sierbeplanting, omsloten door een lage natuurstenen muur. Het noordelijk gedeelte werd geïncorporeerd in de pastoriëtuin. Links voor de kerk bevindt zich nog steeds een klein grasveld met enkele oorlogsgrave

Bijkomende informatie:

Meubilair: Barokschilderijen op de 3 altaren (18de eeuw)

Beelden: links in de beuk: laatgotisch Sint Elooï (circa 1500), in het koor: Sint Niklaas en Sint-Hubertus en rechts in de beuk: Sint Sebastiaan (volkskunst van

de 17de en 18de eeuw)
Louis XV- houtwerk in het koor.

5.2.2. Architecturale mogelijkheden

Grootte: 22 meter op 13 meter

Opdeling: Het betreft een éénbeukig schip.

Toekomstige opdeling mogelijk: Alleen mogelijk om onder het doksaal een kleine ruimte af te schermen. Indien het gebouw tevens zou gebruikt worden voor andere activiteiten (zie verder) zou het opsplitsen deze andere activiteiten kunnen bemoeilijken of onmogelijk maken; zo is een opdeling eigenlijk niet gewenst

Aanwezige voorzieningen: Daar de pastorie en de kerk één geheel vormen is er een wc en een keuken (verouderd). Er zal een nieuwe verwarmingsinstallatie moeten geplaatst worden in de kerk

Toegankelijkheid: Het gebouw is toegankelijk langs twee zijden: a) aan de westkant aan de toren is de grote inkom toegankelijk vanaf de straat via ofwel 6 kleine trapjes en een gedeelte via een hellend vlak; b) langs de pastorie: 2 trappen naar het koor van de kerk

Aanwezigheid waardevol interieur: Ja, zie beschrijving cultuurhistorische waarde

5.2.3. Bouwfysische toestand

Algemene bouwtechnische toestand (inspectierapport Monumentenwacht):

In het rapport van Monumentenwacht van 2016 staat het volgende vermeld: "*De meeste daken aan de kerk hebben hun levensduur bereikt en zijn aan vernieuwing toe; De pastorie die aan de kerk gebouwd is, heeft dezelfde problematiek. Het is dus aangeraden het dak van de pastorie mee op te nemen in de restauratiewerken. De werken dienen op korte termijn uitgevoerd te worden om gevolgschade te vermijden*".

Financiële inspanningen (restauratie verleden en gepland):

In de jaren 1990 werden nieuwe schalies aangelegd aan de toren.

Begin 2025 werden werken aan de dakgoten en daken uitgevoerd, en werd, in het kerkgebouw, het pleisterwerk veilig gesteld.

5.3. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

Stedenbouwkundige ligging: Kerk te midden van de historische dorpskern. Vormt één geheel met de pastorie, hetgeen uitzonderlijk is. Weinig voorzieningen en diensten aanwezig.

- Rol kerk in stads- of dorpsweefsel:** Kerk staat ten dienste van de dorpsgemeenschap
- Parochiezaal:** Geen
- Pastorie:** Aan de kerk vast
- Kerkhof:** Voor 1920 rondom de kerk (zie stenen aan de kerkmuur) thans 800 meter gelegen van de kerk
- Andere kerken dichtbij:** Nee, Sint-Gorgonius Hoegaarden op 2,3 km
- Parkeerplaatsen en openbaar vervoer:** Er is plaats voor minstens 10 auto's aan de kerk en mits opening van het hek aan de pastorie nog plaats voor 40 auto's. Bushalte is voorzien aan de kerk (4 bussen per dag die de halte aandoen).
- Uitbreiding rondom kerk mogelijk:** Daar de pastorie met de kerk samen een geheel vormen en er een grote tuin aan de pastorie verbonden, zijn er voor de kerksite zeker mogelijkheden.

5.4. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

---

- Actueel gebruik:** Sinds 2019 is het kerkgebouw op bevel van de burgemeester om veiligheidsredenen gesloten. Op dat ogenblik was er een wekelijkse eucharistieviering (om 18 uur op zaterdagavond) die werd bijgewoond door een 10-tal personen
- Andere activiteiten:** Een paar muziekevenementen en filmprojecties en tentoonstellingen per jaar
- Mogelijke interesse andere actoren:** Het dorpscomité Outgaarden dat momenteel al informeel gebruik maakt van de pastorie en de pastorietuin zou een deel van de kerk in gebruik kunnen nemen als (maandelijks) dorpscafé en voor de jaarlijkse nieuwjaarsreceptie. Eventuele bijkomende initiatieven worden overwogen zoals filmvoorstellingen, concerten of lezingen. Daarnaast zouden ook derden gelijksoortige manifestaties in het kerkgebouw kunnen laten doorgaan.
- Toeristische trekpleister (bedevaart):** Zeer beperkt

5.5. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie, inclusief een plan van aanpak hoe de

---

toekomstige invulling met nevenfuncties of
herbestemming ervan zal worden onderzocht

Toekomstvisie kerk:

Nevenbestemming in tijd en/of ruimte

Bestemmingsonderzoek:

Een bestemmingsonderzoek kan nuttig zijn om mogelijke nevenbestemmingen af te toetsen en eventuele andere nevenbestemmingen aan te reiken

Tijdshorizon:

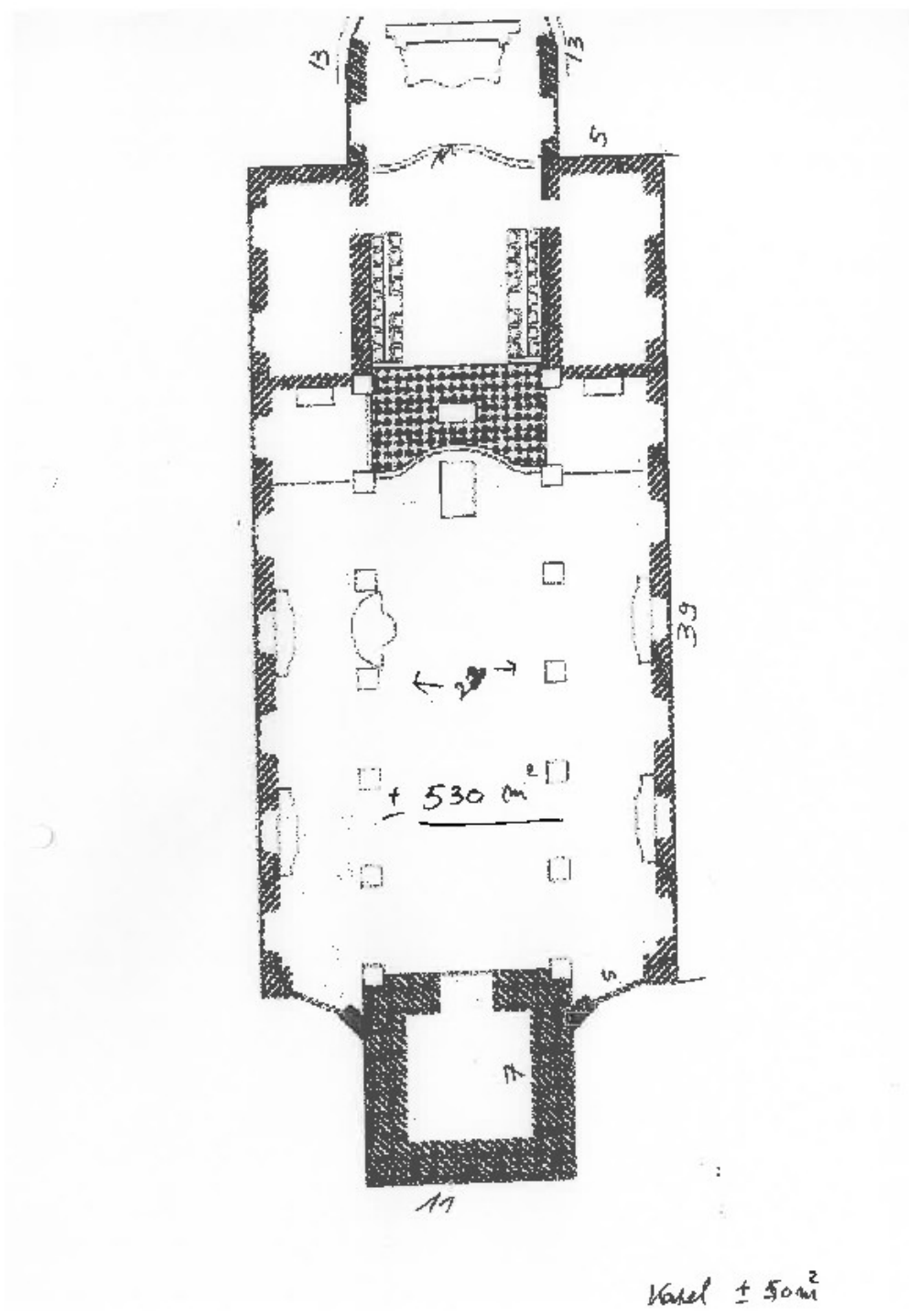
TOEKOMSTVISIE		
KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE TERMIJN(5-10 jaar)	LANGE TERMIJN (10-20 jaar)
Valorisatie / mogelijke nevenbestemming	Nevenbestemming	Nevenbestemming

6. Samenvattende tabel

GEMEENTE/ DEELGEMEENTE	NAAM KERK/KAPEL	KORTE TERMIJN (0-5 jaar)	MIDDELLANGE EN LANGE TERMIJN (5-20 jaar)
Hoegaarden	Sint-Gorgoniuskerk	Gedeeld gebruik (nevenbestemming in de ruimte)	Gedeeld gebruik (nevenbestemming in de ruimte)
Hoksem	Sint-Jan- Evangelistkerk	Valorisatie	Valorisatie
Hauthem	Sint-Catharinakapel	Herbestemming	Herbestemming
Meldert	Sint-Ermelindiskerk	Valorisatie	Valorisatie
Outgaarden	Sint-Niklaaskerk	Valorisatie / mogelijke nevenbestemming	Nevenbestemming

Bijlagen

Bijlage 1

Bijlage 2

Kunstschaten in de kerk

Een anonieme schrijver roemde in 1618 de kerk van Hoegaarden als *formosissima et antiquissima* ofwel de allerschoonste en de alleroudste. Deze woorden klinken grootsprakerig, maar toch was onze kerk meer dan een gewone dorpskerk. Jammer genoeg is er weinig van de oude kerk overgebleven, van het gebouw zelfs helemaal niets, zelfs geen afbeelding. Toch zijn er een paar kunstwerken bewaard gebleven, minstens het grote triomfkruis en de lutrijn kunnen we nu bewonderen in hun nieuwe rococo kerk.

Uit de oude kerk

Triomfkruis

Dit groot kruis hangt hoog aan het gewelf bij de ingang van het koor. Volgens deskundigen zou dit gotische eikenhouten triomfkruis dateren uit de 15de eeuw. Op de vier uiteinden van de kruisbalken heeft de kunstenaar de zinnebeelden van de evangelisten aangebracht, te weten: een arend, een leeuw, een stier en een mens. De Christusfiguur schijnt vol mededogen een blik te werpen op het volk door hem verlost.

Het is best mogelijk dat dit kruisbeeld in de voormalige kerk deel uitmaakte van het altaar van het Heilige Kruis dat zich in het midden van de dwarsbeuk bevond, vooraan het koor.

Lutrijn

De lutrijn of koorlessenaar is een van de voornaamste kunstschaten uit het kerkelijk patrimonium van Hoegaarden. Hij werd in 1573 door de Leuvense kopergieter Jan Veldener vervaardigd en aan de kerk geschonken door Mathias Inghels.

De lutrijn stelt de legende voor de van de pelikaan die, de vleugels openspreidend, met de snavel zijn borst openrijt om zijn jongen te voeden: een allegorische voorstelling van het

eucharistisch offer. Blijkens inscripties op de voet en op het S-vormig draagvlak van het lessenaarsblad, werkte Jan Veldener in 1573 het werk uit, en ging het om een gift van Mathias Inghels uit 1568.

In het nest tussen de klauwen van de pelikaan treft men drie openingen aan, waarin hoogstwaarschijnlijk de beeldjes van de drie jongen dienden te worden bevestigd, de beeldjes zijn thans verdwenen.

Gueel koper, hoogte 63 cm.

De reliekkast van de heilige Gorgonius en Odwinus

In het schrijn worden de authentieke relikven van de heilige Gorgonius bewaard. De reliekhouder wordt bekroond met de trofee van Martelaar en een banderol met de naam van de heilige gehouden door twee engeltjes. In twee medaillons op de sarcofaag werden halflijvige afbeeldingen aangebracht van beide heiligen.

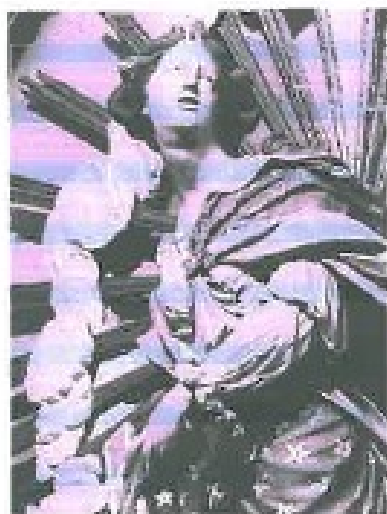
Einde 17de eeuw, verguld en beschilderd hout - hoogte 90 cm.

Vlakbij de reliekkast ligt voor het altaar de grafsteen van de landdeken Henri Peeters († 1741).

Bij het altaar staat een zilveren godslamp, dit was een geschenk van landdeken Peeters en dateert van 1737.

Monstrans

Onderaan op de voetrand staat volgende inscriptie: "ME DEDIT D * ET * MR * JOACHIMUS DE BELONGEN A° 1576 - AUCTA ET ILLUSTRATA 1688 EX PIO LEGATO W. MULCHAERS OPERA RD. * I * VANDENPUTTE S * T * B * F ILLIUS ECCLESIAE PASTORIS."

Dewe monstrans heeft nog weinig 16de eeuwse elementen: de oorspronkelijke delen werden meestendeels in de 17de eeuw en bij latere restauraties vervangen. Het geheel doet eerder aan een 18de eeuwse monstrans denken.

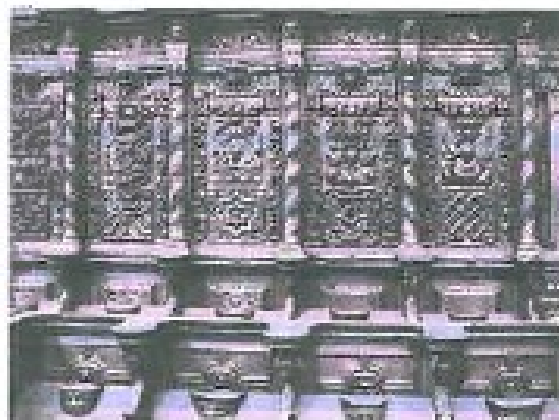
Zilver, hoogte 80 cm, zonder merktakens, 16de - 18de eeuw.

Madonna

Het barokke beeld van de madonna met het kruisdragend kindje Jezus met een heel zwierige opbouw is ook afkomstig uit de oude kerk, toch is het niet zo heel oud. Vermoedelijk dateert het beeld uit de 17de eeuw.

Gestoelte

Het prachtige barokke koorgestoelte is afkomstig uit de abdij van Opheylysem die tijdens de Franse Revolutie werd opgeheven (1796). Het werd aangekocht in 1818, maar het heeft nooit dienst gedaan voor de kanunniken van het kapittel van Hoegaarden, dat werd namelijk enkele jaren voordien door het Revolutionair Bewind opgeheven.

Het gestoelte is ouder dan de nieuwe kerk en dateert vermoedelijk uit de 17de eeuw. Let vooral op de verscheidenheid van de versieringen op de verschillende panelen en kolommen. Leuk detail vormen de zogenaamde *misericorden*, zitsteuntjes op de onderkant van de banken.

Sint-Petrus- en Sint-Paulusbeeld

Deze mooie beelden staan opgesteld aan weerszijde van het hoofdaltaar.

Ze zijn in hout gesneden en dateren volgens een inscriptie in de sokkel uit 1748, enkele jaren voor de heropbouw van de kerk dus.

De nieuwe kerk

De nieuwe kerk opgetrokken in Louis XV of rococo valt op door haar mooie lijn, door de zuiverheid van de proporties en door de eenvormigheid in stijl. Het gebouw, het lijstwerk en de meubilering vloeien harmonieus in elkaar over.

De preekstoel, het doksaal met de orgelkast, de biechtstoelen, de communiebank, de portalen en misschien ook de altaren werden speciaal voor deze kerk in dezelfde stijl ontworpen.

Het typische rococo-lijnenspel wordt doorgetrokken tot in de kleine details, let even op de biechtstoelen, een holle boog in de ene wordt vervolgd met een tegenboog in de andere.

De vier biechtstoelen

Foto Error! Unknown switch argument. Vier biechtstoelen met beeldhouwwerk van de hand van J. N. Dupaix en schrijnwerkerij van Jan Stockmans

Op ieder van de vier biechtstoelen hebben de kunstenaars een bijbels taferoel verwerkt, steeds bekende zondaars die met groot leedwezen in het hart tot de hemelse vader terugkeren.

Op de eerste biechtstoel vinden we Maria Magdalena terug geknield aan de voeten van de meester met de bijgevoegde tekst: *"U sonden worden u vergeven"*.

Op de volgende biechtstoel zien we Petrus die zijn meester verloochende voor de haan kraaide: *"Uytgegaen synde, hij heeft bitterlyck geweent"*.

De derde biechtstoel toont ons de Verloren Zoon in de armen van zijn rijke vader met de woorden: *"Vader, ick heb gesondicht"*.

De laatste biechtstoel geeft koning David weer met de koningskroon aan de voeten, daaronder zijn **eigen** woorden: *"Voor u alleen heb ick gesondicht"*.

Preekstoel

Zodra men de kerk binnenkomt, springt de monumentale preekstoel in het oog. Het is erg ongewoon dat een preekstoel voorzien is van een dubbele trap zoals hier het geval is. Om esthetische redenen was het bijna onmisbaar er een tweede trap aan toe te voegen om de vloeiende lijnen van de algemene ornamentatie niet te verstoren.

Onderaan staat de Goede Herder met zijn schaapjes afgebeeld. Op de kuip vinden we reliëfs van de vier evangelisten. Het zwaar gedrapeerd baldakijn wordt gedragen door twee engelen. De bekroning van dit monumentale meubel vormen de twee tafelen met de Tien Geboden op een wolk omgeven door engelen.

Het ontwerp voor de preekstoel werd getekend door Frans Van Campen en de uitvoering lag in handen van de Hoegaardier Jan Stockmans (schrijnwerkerij) en van J.N. Dupaix (beeldhouwwerk).

Doksaal met orgelkast

Ook dit is een mooi kunstwerk van de hand van Dupaix en Stockmans met een lieflijk groepje musicerende engelen. Het sluitstuk hoog boven het orgel stelt Sint Cecilia voor gezeten aan een klavier.

Communiebank

De communiebank nam oorspronkelijk de gehele breedte van de kerk in. Eén van de delen van de communiebank vormt sedert de jaren 1970 het centrale paneel van het huidige altaar.

Het fraaie houtsnijwerk is weerom van de hand Dupaix en Stockmans. Beeldhouwer Dupaix heeft in ieder medaillon een verzinnebeelding van het heilig sacrament gebruikt. Zo vinden we ondermeer het Lam Gods, de Pelikaan, de Ark des Verbonds en de Tafel van de Toonbroden terug.

Deuren en portalen

De sierlijke deuren en portalen werden ook gemaakt door Jan Stockmans. De schilderijen boven de deuren zijn van Frans Van Campen. Het werk boven het rechterportaal stelt de overhandiging van de sleutels aan Petrus door Christus voor. Het linker schilderij handelt over de genezing van de Lamme aan de Tempelpoort, het eerste mirakel dat Petrus verrichtte in naam van Jezus.

Altaren

Over de oorsprong van de altaren is weinig tot niets bekend, we weten enkel met zekerheid dat de trap van het hoogaltaar door Jan Stockmans is gemaakt. De stijl ervan is duidelijk barok, het is dus waarschijnlijk dat de altaren reeds in de oude kerk hebben gediend.

Het centrale schilderij van het hoogaltaar stelt de gekruisigde Christus voor, aan de voet van het kruis herkennen we Maria en verscheidene heilige jezulieten op de voorgrond. Duidelijk te herkennen zijn Sint Ignatius en Sint Franciscus Xaverius. Het doek werd in 1759 voltooid door B. Beschey en onderging in 1988 een grondige restauratie.

Boven het werk van Beschey, in een nis, staat het beeld van de Schepper met de wereldglobe in zijn hand. De opperste bekroning van het altaar is de Driehoek met Oog, de Goddelijke Drie-eenheid.

Aan de rechterzijde vinden we het altaar van het Heilig Sacrament. Het centrale paneel hier is een schilderij van onbekende meester dat het Laatste Avondmaal voorstelt. Ook dit werk werd gerestaureerd (1989). Het

Foto Error! Unknown switch argument.

altaar zelf heeft de vorm van een wit marmeren grafombe met in het medaillon het hoofd van een heilige pater. Misschien is dit een afbeelding van Sint Odwinus als minderbroeder.

Aan de andere zijde staat het altaar van Onze Lieve Vrouw. Ook dit altaar heeft dezelfde opbouw met de vorm van een grafombe. Het madonnabeeld werd hierboven reeds besproken.

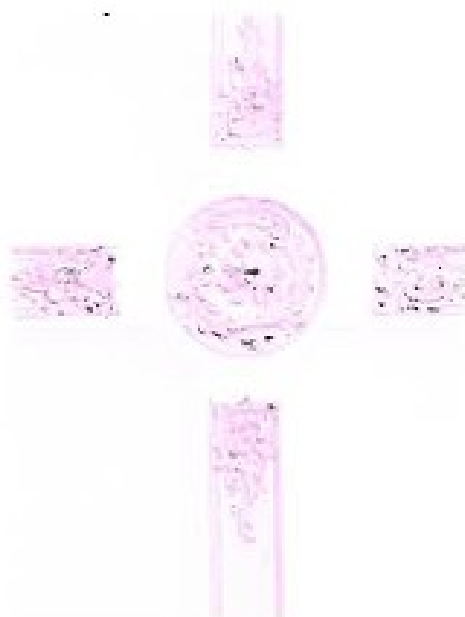
Kruisweg en beelden

De geschilderde kruisweg en de beelden aan de kolommen zijn het werk van beeldhouwer Deckers uit Antwerpen. Priester Redig heeft deze werken gekocht en laten plaatsen in 1882.

De gerenoveerde torenkamer

Ter beveiliging van de laat-middeleeuwse beelden werd de torenruimte van de Sint-Gorgoniuskerk in 1992 heringericht en geherwaardeerd.

De historische voorstudie werd gemaakt door T. Haegeman, het ontwerpcollectief Forum stond in voor de uitvoering van de opdracht, Jos Roux van Spectrum maakte het ontwerp en aannemer Van Loy bouwde het.

Doopvont

Centraal op het gelijkvloers

De ateliers uit de streek van de Maas en de Schelde waren vermaard tot in de Scandinavische landen voor hun kwaliteitsvolle arduinen doopvonten. Overal in België zijn er creaties uit deze ateliers bewaard gebleven.

De meeste doopvonten uit de Maasstreek werden in de 12de eeuw gemaakt, maar gedurende de hele Middeleeuwen door werden ze gemaakt, zonder echte stylistische of ornamentieke evolutie. In het algemeen kan men stellen dat hoe soberder de doopvont versierd is, hoe later men ze moet dateren. Het is best mogelijk dat de romaanse doopvont in Hoegaarden slechts uit de 15de eeuw dateert, nader onderzoek dateert de doopvont ergens in de 12de of 13de eeuw.

In elk geval gaat het hier om een representatief voorbeeld van dit type romaanse sculpturen: een zware sokkel, al dan niet geflankeerd door vier zuilen die het ronde bekken stutten. Dat bekken kan soms ook vierkant zijn. Op de uithoeken zijn vaak vier mensenhoofden angebracht, soms geïnspireerd op Oosterse koningen.

Op de Hoegaardse doopvont zijn hoofden gebeeldhouwd van zowel mannen als vrouwen, dat wijst op een cosmisch aspect, ze stellen niet alleen de vier windstreken voor waarnaar volgens de doopliturgie de Blijde Boodschap moet worden uitgedragen, maar ze vertegenwoordigen ook de vier elementen (lucht, aarde, water, vuur) of de vier Paradijsstromen.

Bij sommige doopvonten treft men op de sokkel ook dierenfiguren aan, personificaties van het Kwaad of menselijke zwakheden. Op deze doopvont vinden

De Apostelen

Henricus Norbertus Nijss geeft de opsomming van de verschillende attributen der apostelen:

- St. Peeter draeght den sleutel;
- St. Jacobus minor eenen corten stok met eenen baill;
- St. Jacobus mayor eenen langen stok met eenen calbasse;
- St. Matheus eenen boek;
- St. Jan eenen kelk;
- St. Bartholomeus een haute mes;
- St. Andries een cruysken;
- St. Mathias eenen dobbelen peijke;
- St. Philiphus een groot cruys;
- St. Thomas eenen peijke;
- St. Simon een haute saeghe;
- St. Tadeus eenen winckelhaek.

we het varken (gulzigheid), een gier (vrekkingheid), Lucifer (hoogmoed) en een incestaferaal terug.

Christus op de Palmezel van de Blijde Inkomst in Jeruzalem

In de aparte ruimte rechts op het gelijkvloers

beeld, maar ook omwille van de voortlevende volkseviering van Palmzondag.

Op Palmzondag en op de twee dagen van uitvaart van de processies in onze parochie wordt het beeld uit de torenkamer gehaald, opgetooid en in processie rondgedragen. Christus houdt de teugels van zijn rijdier in de linkerhand en de rechter heft hij zegenend in de hoogte.

Het beeld wordt gedurende de processie op Palmzondag getorst door vier discipelen gevolgd door de 12 apostelen en de momboorvader. De apostelen gaan gekleed in lange gewaden en zijn voorzien van iconografische attributen waardoor iedere apostel herkenbaar is.

Het beeld dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw en werd in 1980 grondig gerestaureerd ter gelegenheid van de milleniumviering en de viering van het 350-jarig bestaan van het *Genootschap der XII Apostelen*.

Beeldhouwwerk, buxushout, Brabant, mogelijk Leuven, eerste kwart van de 16de eeuw, hoogte 150 cm, gerestaureerd in 1980-81.

Dit gotisch gepolychromeerd beeld dat Christus voorstelt op een ezelin gezeten is een enig pronkstuk in ons land. Uiteraard werden ook elders palmezels in processie rondgedragen, maar de meeste van deze beelden zijn verloren gegaan. De Hoegaardse Palmprocessie is de enige in West-Europa die tot op de dag van vandaag verderleeft.

Het uitbeelden van de intrede van Christus in Jeruzalem is een oud-middeleeuwse traditie, vooral in Zuid-Duitsland, Zwitserland en de Elzas. Ook in Brabant was deze traditie wel verbreid, o.a. te Zoutleeuw, Tienen, Leuven en Antwerpen had men een Palmprocessie.

Vooral in de Duitse gewesten werd ten tijde van de Reformatie sterk tegen deze folklore opgetreden en vele beelden werden vernietigd. Ook het optreden van Jozef II deed een groot aantal van de overblijvende palmezels voor goed verdwijnen.

Voor België biedt Hoegaarden een zeldzaam voorbeeld van deze traditie, niet alleen omwille van het bewaard gebleven

Erasmus

Erasmus heeft het in zijn *Laus Stultitiae* en *Colloquie* over de palmzondagtradities: "Zij noemen elkander broeders en vieren op palmzondag in alle dorpel een bekeerdelijk feest, daar ze dan een houten ezelt aan een touw voorttrekken, terwijl er tussen hen de ezelt niet veel onderscheid is."

Lijdende man

Christus, de Man der Smarten, toont zijn wonden. Dit beeld uit de 17de eeuw draagt het Mechelse stadswapen en een zespuntige ster.

Beeld van O.L.Vrouw met kind

Rechts boven het beeld van Christus op de Palmceel

Deze zittende madonna met rechtstaand kind op de knie dateert uit de eerste helft van de 14de eeuw. Dit beeld is een latere evolutie van de romaanse Sedes Sapientiae uit de 13de eeuw

Christus op de koude steen

Links in de nisje op de trap

Dit beeld dateert uit de 16de eeuw en behoort tot de Brabantse school, het werd vervaardigd in een Leuvens atelier.

Sint Anna te Drieën of de Annatrits

Achter de doupvont

Let op de verwantschap in de aangezichten, de haartooi en de groepssamenstelling tussen deze Annatrits en de Leuvense van Grez-Doiceau en Holsbeek.

De Annatrits dateert van de eerste helft van de 16de eeuw.

O.L.Vrouw van Smarten

Links vooraan bij de trap

Waarschijnlijk maakte dit beeld deel uit van een kalvariegroep. In de vroegere kerk bestond er namelijk een altaar dat gewijd was aan O.L.Vrouw van Smart, dat leren ons de verslagen van de kerkvisitaties uit 1618 en 1699.

Dit beeld is afkomstig uit een Brabants atelier en dateert uit de late 15de of de vroege 16de eeuw.

O.L.Vrouw met kind

Links vooraan bij de trap

Een kwalitatief zeer hoogstaande Brabantse sculptuur die qua stijl en techniek in de omgeving van het atelier van de Meester van de madonna van Piétrebais kan geplaatst worden, alhoewel de behandeling van het plooienspel niet zo eenvoudig is gehouden als bij de Leuvense exemplaren.

Madonnabeelden, die praktisch in alle kerken aangetroffen worden, weerspiegelen de grote devotie voor de heilige Maagd.

Beeldhouwwerk, eik, Brabantse atelier van het begin van de 16de eeuw, hoogte 106 cm, resten van originele polychromie werden blootgelegd, oorspr. Sint Janakerk te Boksem.

Heilige Margaretha van Antiochië

Halfweg de trap, links

Deze heilige werd gevangen gezet omwille van haar geloof. Zij werd bedreigd door een draak, haar huidig attribuut aan de voeten, die zijn muil openspert om haar te verslinden. Na langdurige martelingen werd zij onthoofd. In de volksdevotie wordt zij aanbeden bij moeilijke bevallingen.

Het beeld dateert uit het midden van de 16de eeuw.

Heilige Barbara

Dit beeld uit een Brabants atelier dateert men ergens in de 16de eeuw. Het stelt de heilige Barbara voor. Haar vader sloot haar op in een toren om haar te onttrekken aan de wellustige blikken van de mannen. Haar attribuut is een toren met drie ramen en een boek, zoals ook dit beeld illustreert.

De heilige Barbara werd aanbeden tegen een onvoorziene dood, daarom is zij de patrones van de mijnwerkers en beschermt ze de kruitkamers.

Heilige Katharina van Alexandria

Samen met de heilige Barbara beeldt deze heilige het contemplatieve leven uit. Katharina werd door de Romeinse keizer Maxentius veroordeeld om op een rad gefolterd te worden, maar het rad werd door een engel vernield. Hier wordt ze voorgesteld met de keizer aan haar voeten, het rad en zwaard, haar normale attributen ontbreken bij dit beeld uit de tweede helft van de 16de eeuw.

Zij behoorde tot de groep van "14 noodhelpers" en was zeer populair in de streek tijdens de late middeleeuwen.

Zij wordt te Hauthem in de Sint-Katharinakapel aanbeden om genezing te bekomen van het katharinarad.

Heilige Genoveva

Dit zeventiende eeuwse beeld stelt een andere contemplatieve heilige voor, Sint Genoveva, die in haar gebeden voortdurend werd gestoord door de duivel. Haar

attribuut is een duivel die tracht haar kaars uit te blazen om aldus te beletten dat zij haar gebeden zegt.

Zij beschermde Parijs bij de inval van de Hunnen en werd daarom de patrones van de Lichtstad, tevens is zij de beschermster van de politiediensten.

Kalvarieberg uit de kapel van Rommersom

Bovenaan de trap, links

De kalvarieberg dateert uit de tweede helft van de 16de eeuw en komt uit een Brabants atelier. Het bestaat uit de laatgotische beelden van Christus, Johannes en Maria.

Deze kalvarieberg werd gerestaureerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium met de financiële steun van de Nationale Loterij en de Koning Boudewijnstichting.

Heilige Johannes en Maria

Maaslandse beelden uit het begin van de 16de eeuw en zijn opvallend verschillend van de Leuvense stijl. Oorspronkelijk behoorden deze beelden tot de kalvariegroep.

Heilige Antonius, abt

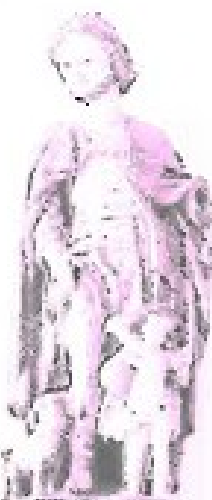

Dit beeld uit de 17de eeuw is duidelijk gemaakt door een volkskunstenaar, dat kunnen we afleiden uit de verhouding tussen het hoofd van de heilige en de rest van het lichaam. Als attribuut heeft deze heilige abt een varken aan zijn voeten.

Heilige Ambrosius

De groep met drie beelden

Deze heilige was de aartsbisschop van Milaan, hij wordt vereerd als de patroon van de inkers, vandaar de bijenkorf als attribuut. Hier vinden we hem afgebeeld met een vogel, waarschijnlijk een arend.

Heilige Rochus van Montpellier

De heilige Rochus wordt vergezeld van een engeltje en een hond. Rochus verzorgde namelijk pestlijders en kreeg op die manier zelf deze vreselijke ziekte, het engeltje verzorgde hem en de hond likte zijn wonden en bracht hem voedsel.

Het beeldje dateert uit het tweede kwart van de 17de eeuw.

Heilige Hieronymus

Ook dit beeldje dateert uit het tweede kwart van de 17de eeuw. Het stelt de kerkvader Hieronymus voor met kardinaalshoed getooid. Aan zijn voeten ligt een leeuw en hij draagt een schrijftafel en een pluim in de hand. Deze attributen verwijzen naar het levenswerk van de kerkvader, namelijk het vertalen van de bijbel naar het Latijn, de Vulgaat.

Heilige Lambertus

Interessant aan dit prachtige beeld uit het midden van de 16de eeuw zijn de vorm van de decoratie van de mijter, het puntige schoeisel en de expressie van het gelaat.

De heilige Lambertus was missionaris in Taxandrië en Brabant. Hij was ook bisschop van Luik, waartoe Hoegaarden tot aan de Franse Revolutie behoorde.

Apostel Petrus

Een 17de eeuwse beeld uit een Luiks atelier.

Heilige Hubertus

De bekende missionaris van de Ardennen, Taxandrië en Brabant, hier afgebeeld met jachthoorn en bisschopskleding. Hij is de patroon van de jagers.

In 727 overleed hij te Tervuren en hij werd begraven in Luik.

Dit beeld dateert uit het midden van de 16de eeuw en komt uit een Brabants atelier.

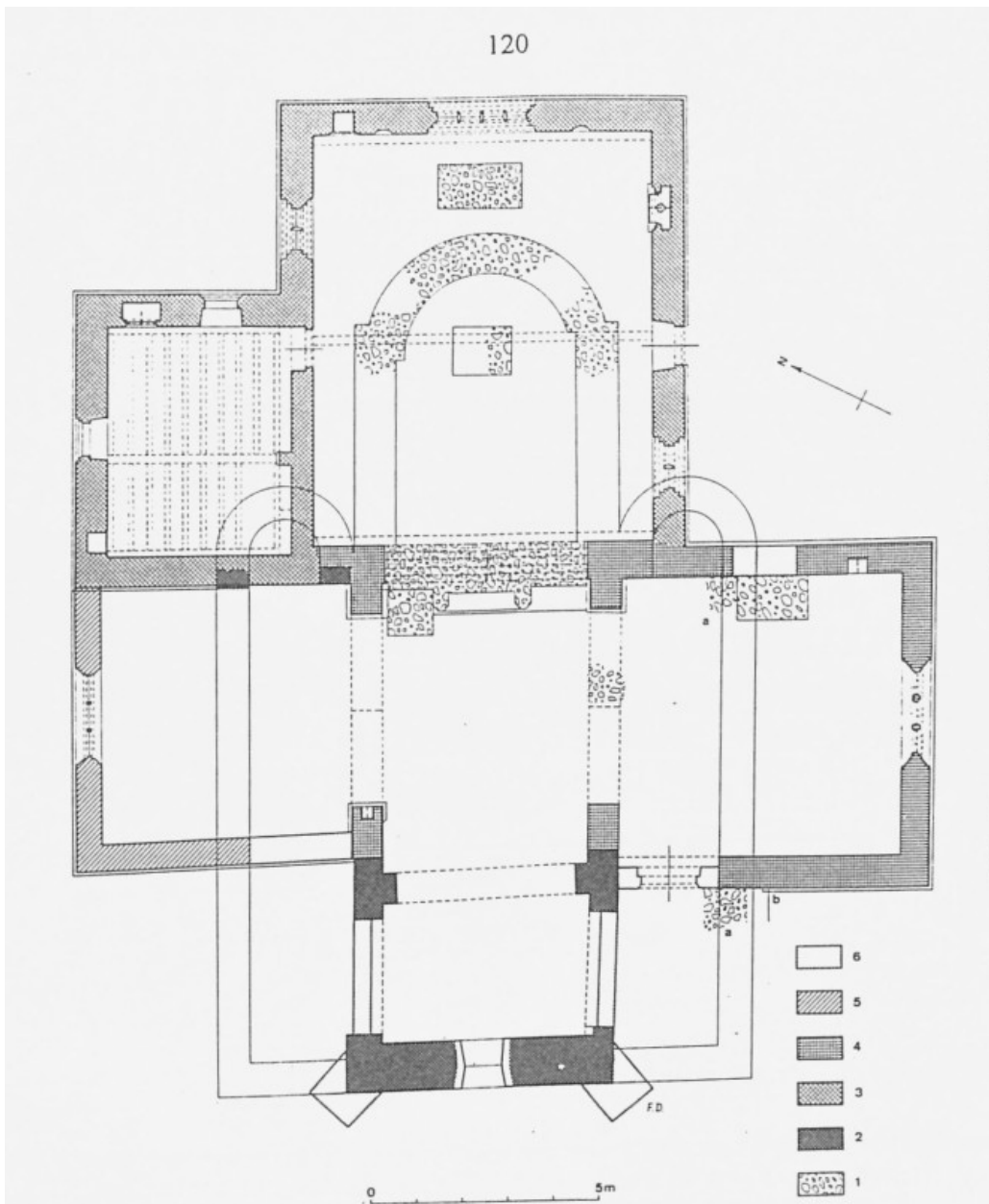

Heilige Servatius

Eveneens een beeld uit een Brabants atelier uit dezelfde periode. Het beeld is afkomstig uit de kapel te Rommersom. Het stelt de heilige Servaas voor die tijdens een bedevaart naar Rome een visioen kreeg dat hij de Sleutel van Petrus, die toegang geeft tot het eeuwig leven, ontving. Daarom is zijn attribuut dan ook de sleutel.

Hij overleed in Maastricht in 384 en werd daar ook begraven.

Bijlage 3

Afbeelding 1. Hoksem, kerk Sint-Jan-Evangelist. Algemeen grondplan met reconstructie Romaanse kapel (voor de verschillende mogelijke hypothesen, zie de tekst). 1: opgegraven funderingen; 2: einde 12de eeuw; 3: ca. 1350; 4: tweede helft 14de eeuw of begin 15de eeuw; 5: tweede helft 15de eeuw of begin 16de eeuw; 6: opvullingen na de afbraak van de westelijke delen van de zijbeuken.

